

RETHINKING PROKOFIEV

EDITORS: RITA MCALLISTER AND CHRISTINA GUILLAUMIER

Oxford and New York: Oxford University Press, 2020.

ISBN 978-0-19-067076-4 (hbk.);

ISBN 978-0-19-067077 (pbk.),

Међу скоријим издањима посвећеним стваралаштву Сергеја Прокофјева (Сергей Сергеевич Прокофьев, 1891–1953) налази се и зборник радова *Rethinking Prokofiev*, уредница Рите Мекалистер (Rita McAllister) и Кристине Гијомје (Christina Guillaumier), које се убрајају међу водеће стручњаке у интерпретацији остварења овог класика 20. века. Богато опремљено издање садржи „Предговор” Сајмона Морисона (Simon Morrison), такође једног од незаобилазних стручњака када реч о Прокофјеву, а потом неколико краћих текстова посвећених издању и ауторима, као и краће уводне студије, „Why Rethink Prokofiev“, коју потписују обе уреднице и „A Note on Archival Sources“, чији је аутор Мекалистеров. Следи низ од двадесет и две студије, подељен у шест поглавља („Prokofiev and Russian Models”, „Prokofiev and His Contemporaries”, „Music and Text: Prokofiev’s Relationship with His Literary Sources”, „Drama and Gesture”, „Identity and Structure” и „The Reception and Afterlife of the Music”). На крају су Појмовник и Индекс. Будући да живот и дело Сергеја Прокофјева представљају до сада из различитих углова обрађивану тему, интригантна је најава у самом наслову зборника, која обећава мноштво до сада готово непознатих детаља у вези с композиторовом биографијом, односима са сарадницима, његовим светоназорима унутар друштвено-историјских околности, као и бројним другим аспектима који су посредно или непосредно утицали на настанак Прокофјевљевих остварења. Упоредо с кратким представљањем радова назначићемо колико је то постигнуто.

Радови у Зборнику резултати су оригиналних и темељних архивских, аналитичких, односно извођачко-интерпретативних истраживања опуса овог композитора. У првом поглављу налазе се три студије у којима се сагледавају узор Прокофјева, као и рецепција његових дела у Совјетском Савезу. Ослањајући се на композиторове дневничке белешке, Марина Раку (Marina Raku) бавила се формирањем поетике Прокофјева („Prokofiev and Russian Tradition”). Осврћући се на укупну уметничку и културну климу у којој се Прокофјев формирао, она издава узор које је овај композитор проналазио подједнако у руској и европској уметничкој музици, али не и у руском фолклору. Међутим, руски фолклор му постаје инспирација тек током боравка у Паризу и приликом сусрета са Сергејем Дјагиљевим (Сергей Павлович Дягилев) и Игором Стравинским (Игорь Фёдорович Стравинский). Повратком у Совјетски

Савез, у време диктата социјалистичког реализма (соцреализма), Прокофјев је проналазио свој пут кроз антиконфликтни став према друштвено-политичким збивањима, када се одвијала и синтеза поменутих утицаја. Његова перцепција развоја уметничке музике у Совјетском Савезу током двадесетих и тридесетих година прошлог века тема је студије Патрика Зук (Patrick Zuk, „Prokofiev and the Development of Soviet Composition in the 1920s and 1930s”). Зук анализира изразито поларизовану рецепцију његовог стваралаштва у СССР-у. Завршни сегмент студије односи се на композиторов рад као професора-консуланта (1933–1937) са студентима Композиције на Московском конзерваторијуму. Кроз педагошки рад, закључује аутор, Прокофјев је био у прилици да јавно искаже своје незадовољство актуелним композиторским праксама. Последња у групи, студија Данијела Тука (Daniel Tooke), посвећена је рецепцији Пете, Шесте и Седме симфоније (1945, 1947, 1952) Прокофјева у СССР-у („Prokofiev and the Soviet Symphony”). Разматрајући улогу симфоније, коју су кроз призму социјалистичког реализма пропагирали ондашњи музички критичари, Тук издваја појам *сџеа*; он преко *инионације* тема и других параметара музичког израза евоцира ратну или поратну тематику. Закључак је да је рецепција последњих трију симфонија била у великој мери условљена интерпретацијама критичара, заснованим на учитавању различитих *сџеа*, који можда и нису били део композиторових иницијалних намера.

Друго поглавље посвећено је односима између Прокофјева и његових савременика. Марина Фролова-Вокер (Marina Frolova-Walker) истраживала је рецепцију дела насталих током композиторовог боравка у Паризу („Monsieur Prokofieff. Prokofiev in the French Context”). Закључак је да је велики број композиција настао у том периоду позитивно примљен, а на основу њих Прокофјев је у међународним круговима учврстио своје место као класик савремене музике. Ауторка указује на то да је и по повратку у СССР, упркос доктрини соцреализма, композитор остао веран „чистоћи стила” какву је достигао у Паризу. Студија Иване Медић посвећена је сарадњи Прокофјева и Дмитрија Шостаковича (Дмитрий Дмитриевич Шостакович; „Prokofiev and Shostakovich. A Two-Way Influence”). Кроз разматрање индивидуалних стилова двојице композитора, њихових поетичких ставова, али и позиција које су имали у Совјетском Савезу, ауторка износи доказе о двосмерном утицају који је постојао између двојице стваралаца, манифестованом у њиховим делима и уочљивом кроз компаративно аналитичко сагледавање. Напослетку, студија Нели Кравец (Nelly Kravetz) посвећена је професионалном и приватном односу између Прокофјева и Левона Атомвјана (Լևոն ԱտոմՎյան / Левон Тадевосович Атовмян; „Sergei Prokofiev and Levon Atomvian. The Story of a Unique Friendship”), туркменистанског композитора, диригента, а својевремено и музичког издавача и управника различитих оперских кућа у СССР-у. Кроз преглед Атомвјанових дневничких бележака читаоци могу да се упознају с до сада непознатим подацима из живота Прокофјева.

Трећи део књиге посвећен је литерарним предлошцима које је Прокофјев користио у својим вокално-инструменталним партитурама. Полина Димова (Polina Dimova) разматра композиторову сарадњу с песницима руског „сребрног

доба”, Балмонтом (Константин Дмитриевич Бальмонт), Городецким (Сергей Митрофанович Городецкий) и Ахматовом (Анна Андреевна Ахматова, 1889–1966; „The Sun-Sounding Scythian. Prokofiev’s Musical Interpretation of Russian Silver Age Poetry”), те посматра развој његовог стила кроз рад с остварењима наведених књижевника. Студија Николаса Морона (Nicolas Moron) посвећена је анализи скица рукописа и првих штампаних верзија кантате *Њих седморо* (*Семеро их*; “Editing Prokofiev’s *Seven, They Are Seven. A Case Study*”). Аутор минуциозно предочава процес настанка, штампања првих издања и првих извођења овог слабије познатог дела. Следи студија Јулије Каит (Julia Khait), посвећена филмској музици Прокофјева („From Film Score to Art Music and Back. Prokofiev’s Film Music in the Context of Text-Based Genres”). Кроз компаративну анализу партитура Прокофјева, ауторка указује на елементе прожимања његове филмске, сценске и остале вокално-инструменталне музике. Тери Дин (Terry Dean) се бави односом Прокофјева и његових сарадника у раду на балету *Семјон Којко* и опери *Рај и мир* („*Semyon Kotko and War .and Peace. Prokofiev and His Collaborators*”). Илуструјући композиторову тежњу да компоује „идеално совјетско” музичко-сценско остварење, Дин анализира процес настанка поменутих дела кроз однос Прокофјева према руској оперској традицији XIX века.

Прве две студије четвртог поглавља доносе нове погледе на музичко-сценско стваралаштво Прокофјева. Џејн Причард (Jane Pritchard) анализира инсценације композиторових раних балета, насталих до 1929. године, као и адаптације и инсценације његове инструменталне и примењене музике („Staging Prokofiev’s Early Ballets”). Кристина Гијомије анализира опере Прокофјева у којима је уочљив драмски реализам („Drama, Theater, and Gesture in the Operas of Sergei Prokofiev”). Драмски реализам на оперској сцени код Прокофјева чине три аспекта: сценографска пластика, конзистентна декламација и карактеризацији ликова, којој је приступао с посебном пажњом. Кроз анализу музике Прокофјева за Ејзенштајнов (Сергей Михайлович Эйзенштейн) филм *Иван Грозни*, Катја Ермолајева (Katya Ermolaeva, „Audiovisual Montage in *Ivan the Terrible. Understanding Prokofiev’s Film Score Through Eisensteinian Sound-Image Theory*”) проналази висок степен синтезе између звука и слике у филму, као и флексибилност Прокофјева при компоновању примењене музике. Четврта студија овог поглавља, из пера Наталије Савкине (Natalia Savkina) обрађује тему смрти у делима Прокофјева („Yea, Though I Walk Through the Valley of the Shadow of Death...: An Introduction to Prokofiev’s Thanatology”). Предочени су различити начини на које је композитор разумевао и обрађивао тему смрти у зависности од промена у његовим идеолошким и религиозним светоназорима и друштвеним околностима. Претпоследње поглавље отпочиње студијом Кристине, у којој ауторка анализира развој пијанистичког композиционог писма Прокофјева („A Genealogy of Prokofiev’s Musical Gestures from the *Juvenilia* to the Later Piano Works”), уочавајући комплементарност између извођачке и композиционе технике. Борис Берман (Boris Berman) понудио је своје виђење пет клавирских концерата Сергеја Прокофјева, којима прикључује и Концерт за два клавирa и гудачки оркестар („The Five Piano Concertos. The Pianist’s

Perspective”). Кроз формалну анализу концерата, аутор указује на специфичне аспекте њихове интерпретације из угла пијанисте. Рита Мекалистер представља своје драгоцене архивско истраживање нотних бележница Прокофјева („Things in Themselves. A Preliminary Study of Prokofiev’s Thematic Notebooks”). Она користи композиторове нотне записе како би реконструисала генезу његових дела. Студија која заокружује поглавље је рад Конрада Харлија (Konrad Harley), који се такође бави делима Прокофјева насталим у Паризу („Toward an Analysis of The Music of Prokofiev’s Middle Period”). Интересантно је да их он анализира из угла класичне хармоније, али и сет теорије, односно шенкерџанске анализе, иако су то у одређеној мери превазиђени аналитички системи, а резултат је уочавање вишеструких значења хармонског језика Прокофјева.

Иако је у неким претходно представљеним радовима било речи о рецепцији стваралаштва Прокофјева, последње поглавље је томе посвећено у целини. Јозеф Шулц (Joseph Schultz) предочава рецепцију композиторовог стваралаштва у Уједињеном Краљевству, анализирајући британску штампу кроз XX век („Prokofiev’s Reception in the United Kingdom. A Case Study”). Аутор уочава везу између рецепције стваралаштва Прокофјева и колективне друштвене асоцијације на Руско царство, односно СССР, као и перцепцију СССР-а у постсовјетском периоду. Рецепција Прокофјева у земљама Варшавског пакта тема је студије Давида Томпкинса (David G. Tompkins, „Prokofiev, Soviet Influence, and the Music World in Stalinist Central Europe”). Она је сагледана из угла меке моћи СССР-а у култури и уметности држава Источног блока, пре свега Пољској и Источној Немачкој. Присутност музике Сергеја Прокофјева, претежно у масовној култури САД-а, тема је студије Петера Купфера (Peter Kupfer, „Prokofiev in the Popular Consciousness”). У питању је преглед учесталости најчешће цитираних или парафразираних дела, то јест фрагмената најпопуларнијих остварења Прокофјева, као и њихове препознатљивости и сугестивности међу америчком популацијом. Зборник затвара студија недавно преминулог Ричарда Тараскина (Richard Taruskin, „Prokofiev’s Problem – And Ours”). Он пореди дело Прокофјева, као дело класика музике XX века, с великанима попут Моцарта (Wolfgang Amadeus Mozart, 1756–1791) или Бетовена (Ludwig van Beethoven, 1770–1827), укључујући у дискусију и популарност овог композитора међу извођачима и публиком.

Зборник *Rethinking Prokofiev* садржи низ иновативних погледа на живот и дело Сергеја Прокофјева. Аутори текстова су своје ставове формирали на основу до сада мало познате архивске грађе, писама, дневничких и нотних бележака, као и нових аналитичких разматрања Прокофјевог опуса. Тиме је постигнуто „освежење” методолошких смерница за будуће истраживаче, у погледу умрежавања поменутих извора и њихове музиколошке интерпретације, али је и указано на значај појединих мање познатих фактографских података. Зборник је, стога, пријемчив подједнако за искусније истраживаче опуса Сергеја Прокофјева, али и за оне који тек отпочињу свој рад у овој области.